

ESIMESED LEPINGUD

Teise maailmasõja katastroofilised tagajärjed ning ida ja lääne vastasseisu pidev oht olid viinud selleni, et Prantsusmaa ja Saksamaa leppimine kujunes peamiseks prioriteediks. Kuue Euroopa riigi söe- ja terasetööstuse ühendamine, mis otsustati 1951. aastal Pariisi lepinguga, oli esimene samm Euroopa integratsiooni suunas. 1957. aasta Rooma lepingud tugevdasid selle integratsiooni alustalasid ja ka ideed kuue osaleva Euroopa riigi ühisest tulevikust.

ÕIGUSLIK ALUS

- Euroopa Söe- ja Teraseühenduse (ESTÜ) asutamisleping^[1] ehk Pariisi leping allkirjastati 18. aprillil 1951 ja see jõustus 25. juulil 1952. Esimest korda otsustasid kuus Euroopa riiki töötada ühiselt integratsiooni nimel. Selle lepinguga moodustati ühenduse alusstruktuur, kuna sellega loodi ülemameti nime kandev täitevorgan, parlamentaarne assamblee, ministrite nõukogu, kohus ja konsultatiivkomitee. ESTÜ asutamisleping sõlmiti selle artikli 97 kohaselt piiratud ajavahemikuks – 50 aastaks – ja aegus 23. juulil 2002. Aluslepingutele (Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule) lisatud protokoll (nr 37) kohaselt eraldati ESTÜ varade netoväärtus selle tegevuse lõppemise hetkel söe ja terase teadusfondi kaudu liikmesriikide teadusuuringuteks söe- ja terasetööstusega seotud sektorites.
- Euroopa Majandusühenduse (EMÜ) asutamisleping ja Euroopa Aatomienergiaühenduse (Euratom) asutamisleping ehk Rooma lepingud allkirjastati 25. märtsil 1957 ja need jõustusid 1. jaanuaril 1958. Erinevalt ESTÜ asutamislepingust sõlmiti Rooma lepingud piiramata ajaks (EMÜ asutamislepingu artikkel 240 ja Euratomi asutamislepingu artikkel 208), mis andis neile peaaegu põhiseadusliku olemuse.
- Kuus asutajariiki olid Belgia, Itaalia, Luksemburg, Madalmaad, Prantsusmaa ja Saksamaa.

EESMÄRGID

- ESTÜ asutajariikide selge kavatsus oli, et see ühendus peaks olema üksnes esimene samm Euroopa föderatsiooni loomise suunas. Söe ja terase ühisturg pidi olema eksperiment, mida võiks järk-järgult laiendada ka teistesse

[1]Euroopa Söe- ja Teraseühenduse asutamisleping, ESTÜ asutamisleping, vt: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=legisum:xy0022>

majandusvaldkondadesse ning mille lõpptulemus oleks poliitiliselt integreerunud Euroopa.

- Euroopa Majandusühenduse eesmärk oli luua ühisturg, mis põhineb nelja liiki liikumisvabadusel: kaupade, isikute, kapitali ja teenuste vabal liikumisel.
- Euratomi eesmärk oli koordineerida lõhustuvate materjalidega varustamist ja aatomienergia rahuotstarbelist kasutamist uurivaid teadusprogramme, mis olid juba käivitunud või mida liikmesriikides ette valmistati.
- Kolme asutamislepingu preambulites tuuakse esile ühenduste loomise aluseks olev ühtne eesmärk, nimelt veendumus, et Euroopa riigid peavad oma ühise tuleviku ülesehitamisel tegema koostööd, sest üksnes nii on neil võimalik oma tulevikku suunata.

PEAMISED PÕHIMÕTTED

Euroopa ühendused (ESTÜ, EMÜ ja Euratom) tekkisid järkjärgulises mõtteprotsessis, milles ühinenud Euroopa loomise soov oli tihedalt seotud kontinenti vapustanud sündmustega. Pärast teisest maailmasõjast toibumist tuli peamised tööstusvaldkonnad, eriti terasetööstus, ümber korraldada. Euroopa tulevik, mida ähvardas ida ja lääne vaheline vastasseis, sõltus Prantsusmaa ja Saksamaa leppimise protsessist.

1. Prantsusmaa välisministri Robert Schumani 9. mail 1950 edastatud teadaannet võib pidada Euroopa ühenduse loomise alguspunktiks. Sel ajajärgul oli söe ja terase valdkonna valik suure sümboolse tähtsusega: 1950. aastate alguses olid söe- ja terasetööstus väga olulised tööstusharud, millele tugines riigi võimsus. Lisaks selgele majanduslikule kasule tähistas Prantsusmaa ja Saksamaa ressursside ühendamine ka kahe riigi vahelise vaenuliku vastasseisu lõppu. 9. mail 1950 lausus Robert Schuman: „Euroopat ei looda üleöö ega ühe hooga. Euroopa sünnib konkreetsete tegude kaudu, mis kõigepealt loovad reaalse ühtekuuluvuse.“ Sellele põhimõttele toetudes allkirjastasid Prantsusmaa, Itaalia, Saksamaa ja Beneluxi riigid (Belgia, Madalmaad ja Luksemburg) Pariisi lepingu, mille olulisemad punktid olid:

- kaupade vaba liikumine ja vaba juurdepääs tootmisallikatele;
- turu pidev jälgimine, et vältida moonutusi, mis võivad tuua kaasa tootmiskvootide kehtestamise;
- konkurentsieeskirjade ja hinnaläbipaistvuse põhimõtte tunnustamine;
- söe- ja terasesektori kaasajastamise ning muutmise toetamine.

2. Pärast Pariisi lepingu allkirjastamist ja hoolimata sellest, et Prantsusmaa oli vastu Saksamaa sõjajõudude riigisisesele taasloomisele, kavandas René Pleven Euroopa armee loomist. Euroopa Kaitseühenduse loomise üle peeti läbirääkimisi 1952. aastal ja sellega pidi kaasnema poliitilise ühenduse loomine. Mõlemad kavad heideti kõrvale pärast seda, kui Prantsusmaa Rahvuskogu keeldus 30. augustil 1954 lepingut ratifitseerimast.

3. Pärast Euroopa Kaitseühenduse ebaõnnestumist tehti Euroopa integratsiooniprotsessi taaskäivitamiseks jõupingutusi Messina konverentsil (1955).

aasta juunis) esitatud konkreetsete ettepanekute kaudu, mis käsitlesid tolliliitu ja aatomienergiat. Need jõupingutused viisid EMÜ asutamislepingu ja Euratomi asutamislepingu allkirjastamiseni.

a. EMÜ asutamislepingu (Rooma lepingu)[2] sätted hõlmasid:

- liikmesriikidevaheliste tollimaksude tühistamist;
- ühise välistollitariifi loomist;
- ühise põllumajanduspoliitika ja ühise transpordipoliitika kasutuselevõtmist;
- Euroopa Sotsiaalfondi loomist;
- Euroopa Investeeringuspanga loomist;
- liikmesriikide vahel tihedamate sidemete loomist.

Nende eesmärkide saavutamiseks sätestati EMÜ asutamislepingus juhtpõhimõtted ja määratleti ühenduse institutsioonide õigusloomega seotud tegevuse raamistik. See hõlmas järgmisi ühiseid poliitikavaldkondi: ühine põllumajanduspoliitika (artiklid 38–43), transpordipoliitika (artiklid 74 ja 75) ning ühine kaubanduspoliitika (artiklid 110–113).

Ühisturu eesmärk oli võimaldada kaupade vaba liikumist ja tootmistegurite liikuvust (tööjõu ja ettevõtete vaba liikumine, teenuste osutamise vabadus ja kapitali vaba liikumine).

b. Euratomi asutamislepingus[3] sätestati algselt väga edasipüüdlilikud eesmärgid, sh tuumatööstuse kiire loomine ja areng. Kuna liikmesriikide olulisi huvisid (kaitseküsimused ja riigi sõltumatus) puudutav tuumasektor on keeruline ja tundlik, tuli Euratomi lepingu ulatust siiski vähendada.

4. Kokkulepe Euroopa ühenduste teatavate ühiste institutsioonide loomise kohta allkirjastati ja see jõustus Rooma lepingutega samal ajal. Selles sätestati, et ühisteks institutsioonideks saavad parlamentaarne assamblee ja kohus. Kõnealune kokkulepe aegus 1. mail 1999. Jäi veel vaid ühendada täitevorganid ning seda tehti 8. aprillil 1965 sõlmitud Euroopa ühenduste ühtse nõukogu ja ühtse komisjoni asutamislepinguga (liitmisleping)[4], mis viis institutsioonide ühendamise lõpule.

Sellest sai alguse EMÜ esmatähtsus võrreldes valdkondlike ühendustega, nagu ESTÜ ja Euratom. Leping tähendas EMÜ üldise süsteemi võitu paralleelsete valdkondliku pädevusega organisatsioonide üle ja viis selle institutsioonide loomiseni.

Ina Sokolska
05/2019

